



УПОВНОВАЖЕНИЙ Верховної Ради України з прав людини

вул. Інститутська, 21/8, м. Київ, 01008, тел. (044) 298-70-33 E-mail: hotline@ombudsman.gov.ua

Міністерство юстиції України

Офіс Генерального прокурора
(до відома)

ПОДАННЯ

Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини

(згідно з частиною 3 статті 15 Закону України «Про Уповноваженого
Верховної Ради України з прав людини»)

Права і свободи людини і громадянина закріплено у Розділі II Конституції України та, відповідно до статті 22 Основного Закону України, не є вичерпними, гарантуються і не можуть бути скасовані.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» Уповноважений здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина, метою якого є:

захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України;

додержання та повага до прав і свобод людини і громадянина у відносинах, що виникають між юридичними особами публічного та приватного права, а також фізичними особами, які перебувають на території України, у випадках, передбачених окремим законом;

запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню;

сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність до Конституції України, міжнародних стандартів у цій сфері.

Статтею 28 Конституції України визначено, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

У статті 2 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання передбачено, що жодні виключні обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.



Мною, у межах здійснення парламентського контролю за дотриманням конституційних прав і свобод людини та виконання функцій національного превентивного механізму (далі – НПМ), на підставі статей 13 та 19¹ Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» та відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання, виявлено грубі порушення прав людини у діяльності державної установи «Івано-Франківська установа виконання покарань (№ 12)» (далі – УВП, установа), у якій на час відвідування групою НПМ, 11 вересня 2025 року, утримувалось 339 ув'язнених та засуджених.

Слід зазначити, що у межах процесу вступу України до Європейського Союзу (далі – ЄС) країна продовжує активну роботу над дорожніми картами у сферах верховенства права, реформи державного управління та функціонування демократичних інституцій, які визначають основні напрями реформ, цілі та етапи виконання у ключових сферах, для забезпечення поступового наближення законодавства, інституцій та практик країни-кандидата до стандартів ЄС.

Затвердженні дорожні карти у сфері верховенства права та основоположних прав є необхідною умовою для переговорів про членство України в ЄС, у межах виконання Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС» (The fundamentals of the accession process).

Кластер 1 складається з розділу 23 «Судова влада та основоположні права», який передбачає впровадження заходів для усунення порушень, виявлених Європейським комітетом із запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (далі – Європейський комітет), а також порушень, щодо яких ухвалено рішення Європейським судом з прав людини. Крім того, розділ 23 передбачає заходи з попередження катувань та жорстокого поводження, а також спрямований на посилення гарантій дотримання прав людини в діяльності органів державної влади, зокрема в пенітенціарній системі.

Невиконання заходів, викладених у вищезазначеному стратегічному документі, який визначає ключові реформи та трансформації у відповідних сферах, перешкоджатиме спробам вступу України до ЄС.

Однак, у пенітенціарних установах продовжують мати місце порушення прав людини, про які йдеться у доповідях за результатами візитів Європейського комітету в Україну.

Зокрема, під час візитів до місць несвободи у 2023 році Європейський комітет рекомендував адміністраціям пенітенціарних установ вжити заходів, щоб жоден неповнолітній ув'язнений не перебував в умовах, подібних до одиночного тримання. В окремих випадках, коли виникає потреба в ізоляції, неповнолітнім повинна надаватися можливість, під належним наглядом персоналу, спілкуватися з молодими дорослими ув'язненими тієї ж статі. Поміщення неповнолітніх в умови одиночного тримання є шкідливим та суперечить міжнародним стандартам, які прямо забороняють таку практику.



Європейський комітет у 18 Загальній доповіді [CPT/Inf (2008) 25] зазначав, що застосування одиночного тримання до неповнолітніх осіб може негативно вплинути на їх психологічне, соматичне та соціальне здоров'я.

Крім того, у Стандартних мінімальних правилах Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями (далі – Правила Нельсона Манделі) передбачено, що практика тривалого або безстрокового одиночного ув'язнення повинна бути заборонена, оскільки вона прирівнюється до катування чи іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У той же час, застосування одиночного ув'язнення допускається лише у виняткових випадках, як крайній захід (наприклад для захисту особливо вразливих неповнолітніх або для контролю над неповнолітніми, які становлять загрозу для інших утримуваних), на якомога коротший строк (повний текст Правил Нельсона Манделі за посиланням: <https://digitallibrary.un.org/record/816764?ln=en&v=pdf>).

Водночас, під час відвідування УВП групою НПМ зафіксовано, що троє неповнолітніх ув'язнених утримуються по одному у камерних приміщеннях. У ході конфіденційного спілкування неповнолітні повідомили, що в умовах одиночного тримання перебувають близько п'яти місяців.

Таким чином, виявлені факти свідчать про наявність практики тривалого одиночного тримання неповнолітніх ув'язнених в установі, що є несумісним із вищезазначеними положеннями міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та може розцінюватися як форма катування та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

Крім того, неповнолітні ув'язнені повідомили представників групи НПМ про випадки неналежного поводження з боку працівників установи. Зокрема, працівники УВП засуджували дії неповнолітніх, у вчиненні яких вони підозрюються, а також використовували нецензурну лексику та образливі висловлювання під час спілкування.

Вищезазначене ставлення створює моральний тиск на неповнолітніх ув'язнених та негативно впливає на їх психологічний стан.

Відповідно до статті 37 Конвенції про права дитини, держави-учасниці забезпечують гуманне ставлення до кожної позбавленої волі дитини і повагу до гідності її особи з урахуванням потреб осіб її віку.

У 24 Загальній доповіді [CPT/Inf (2015) 1] Європейський комітет рекомендував, щоб працівники, які здійснюють нагляд за неповнолітніми ув'язненими, проходили ретельний відбір з урахуванням їх професійної доброчесності та здатності ефективно виконувати обов'язки щодо роботи із зазначеною віковою групою. Персонал має створювати позитивний вплив на умови утримання, сприяти формуванню турботливої та невимушеної атмосфери для неповнолітніх.

Під час проведення групою НПМ конфіденційного спілкування із засудженими, які залишені для виконання робіт з господарського

обслуговування, встановлено, що адміністрація УВП використовує одного із засуджених (з ім'ям «Олександр») для контролю поведінки інших осіб, позбавлених волі. Унаслідок цього він займає привілейоване становище серед інших засуджених.

Так, в обов'язки зазначеного засудженого входить: нагляд за дотриманням порядку в житлових приміщеннях, вирішення різних питань, у тому числі врегулювання конфліктних ситуацій між засудженими, тощо.

Зазначена практика підвищує ризик жорстокого поводження та трудової експлуатації засуджених, які залучаються до виконання робіт з господарського обслуговування.

Європейський комітет у доповіді до Уряду України за наслідками проведеного візиту до України 4 – 13 серпня 2020 року [CPT/Inf (2020) 40] наголошує, що будь-яка часткова відмова від відповідальності за порядок та безпеку у пенітенціарних установах, яку несуть режимні співробітники установи, є неприйнятною. Така практика піддає більш вразливих ув'язнених ризику жорстокого поводження та експлуатації з боку інших ув'язнених.

Європейський комітет закликає владу України зробити всі необхідні кроки, у тому числі законодавчого характеру, для того, щоб покласти край цій практиці. Жодний засуджений не повинен мати владу над іншими засудженими.

Під час відвідування групою НПМ встановлено, що в установі наявна практика розміщення на зовнішній стороні дверей камерних приміщень, у яких тримаються засуджені до довічного позбавлення волі, поіменних карток, які містять статті Кримінального кодексу України, за якими засуджено зазначених осіб.

Європейський комітет у доповіді Уряду України за наслідками візиту 4 – 13 серпня 2020 року до України [CPT/Inf (2020) 40] зазначив, що слід зупинити таку практику, оскільки вона сприяє лише розвитку стигматизації та ускладненню стосунків між засудженими до довічного позбавлення волі та працівниками установи.

У карцері та деяких камерних приміщеннях установи здійснюється цілодобове відеоспостереження за ув'язненими.

Європейський комітет у своїх доповідях неодноразово наголошував, що застосування цілодобового відеоспостереження у житлових або камерних приміщеннях суттєво порушує право на приватне життя і робить увесь режим ще більш тяжким, особливо якщо це відбувається упродовж довгого часу.

У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини також зазначає, що цілодобове відеоспостереження у камерних приміщеннях за ув'язненими та засудженими є порушення вимог статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (наприклад, справа «Van der Graaf against the Netherlands», заява № 8704/03).

Таким чином, в установі слід забезпечити дотримання балансу між вимогами безпеки та правом ув'язнених і засуджених на повагу до приватного життя. З цією метою доцільно встановлювати камери відеоспостереження у всіх

службових і виробничих приміщеннях, місцях несення служби персоналом, коридорах та інших зонах загального користування, де існує ризик неправомірних дій або застосування надмірної фізичної сили. Водночас використання цілодобового відеоспостереження у житлових та камерних приміщеннях необхідно обмежити, щоб гарантувати право осіб, позбавлених волі, на приватне життя.

Під час відвідування установи групою НПМ встановлено антисанітарний стан у більшості камерних приміщень, а саме: наявність неприємного запаху, плісняви на стінах та забрудненість приміщень. Крім того, сантехнічне обладнання перебуває у зношеному стані та потребує заміни, вентиляція не функціонує, а також відсутні умови для дотримання права на повагу до приватного життя, зокрема ліжка розташовані впритул одне до одного.

Вищезазначене є порушенням вимог статті 11 Закону України «Про попереднє ув'язнення», у частині забезпечення побутових умов, які мають відповідати правилам санітарії та гігієни.

Під час відвідування карцеру та камерних приміщень представниками групи НПМ встановлено недостатню потужність електричних ламп і надмірну заграбованість вікон, що призводить до недостатнього рівня освітлення. Крім того, надмірне заграбовування вікон значно обмежує доступ свіжого повітря до камерних приміщень, що негативно впливає на умови тримання ув'язнених та засуджених.

Для прикладу, у камерному приміщенні № 58 рівень штучного освітлення складає 54 lux, тоді як згідно з додатком Ж «Нормативні показники освітлення приміщень житлових будівель», Державних будівельних норм України В.2.5-28:2018 «Природне і штучне освітлення», освітленість робочих поверхонь спальних приміщень має складати не менше 150 lux.

Значна заграбованість вікон та неналежний рівень штучного освітлення зафіксовані в інших камерних приміщеннях, а саме: № 16, № 20 та № 59.

У 11 Загальній доповіді [CPT/Inf (2001) 16] Європейський комітет наголошує, що заходи безпеки щодо певних категорій утримуваних осіб доцільно вживати, але вони не повинні позбавляти таких осіб доступу до свіжого повітря та природного освітлення.

Світло і повітря є базовими фізіологічними потребами людини, а отже невід'ємними правами кожної особи. Відсутність доступу до сонячного світла і свіжого повітря створює умови, сприятливі для розвитку та поширення різних захворювань, зокрема туберкульозу.

У порушення вимог пункту 2.11 розділу II Положення про організацію лазне-прального обслуговування осіб, які тримаються в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 08.06.2012 № 849/5, у приміщенні лазні відсутня припливно-витяжна система вентиляції з механічним спонуканням, яка повинна включатися і працювати протягом усього робочого дня і забезпечувати кратність повітрообміну.



Відповідно до пункту 1 глави 1 розділу VI Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5 (далі – ПВР СІЗО), для придбання ув'язненими і засудженими продуктів харчування і предметів першої необхідності в установі відкриваються та функціонують крамниці і столи замовлень, які провадять свою діяльність відповідно до нормативно-правових актів.

До представників групи НПМ надходило багато нарікань від засуджених до довічного позбавлення волі, що перелік товарів столу замовлень (крамниці) установи не містить тютюнових виробів та продуктів швидкого приготування, наявність яких передбачена додатком 2 ПВР СІЗО.

Відповідно до частини 5 статті 110 Кримінально-виконавчого кодексу України, засудженим надається, у тому числі й під час перебування в стаціонарних закладах охорони здоров'я, право користуватися глобальною мережею Інтернет.

Згідно з пунктом 1 розділу I Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19.10.2017 № 3233/5, для надання засудженим можливості доступу до глобальної мережі Інтернет адміністрація установи виконання покарань чи слідчого ізолятора забезпечує оптимальний спосіб підключення установи до провайдера, який надає послуги доступу до Інтернету.

Однак, у порушення вищезазначених вимог, засуджені до довічного позбавлення волі повідомили представників групи НПМ про відсутність вільного доступу до мережі Інтернет через недостатню потужність сигналу Wi-Fi роутерів.

У трудових договорах, які укладаються із засудженими, не визначені належні умови праці. Зокрема не зазначаються: права працівника, правила внутрішнього трудового розпорядку, розмір оплати праці та трудові функції, які зобов'язаний виконувати працівник (перелік посадових обов'язків). Зазначене є порушенням пункту 3.1 розділу III Інструкції про умови праці та заробітну плату засуджених до обмеження волі або позбавлення волі, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 07.03.2013 № 396/5 (далі – Інструкція про працю).

Крім того, у трудовому договорі № Т-2, який укладений із засудженим Л. (посада робітник з комплексного обслуговування та ремонту будинків), встановлено шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем (загальна тривалість роботи 40 годин на тиждень). Водночас, згідно з відомістю нарахування заробітної плати засуджених за серпень 2025 року, зазначеному працівнику нараховано винагороду лише за 0,25 ставки (2000 грн).

Подібна ситуація склалася у засуджених Р., який займає посаду робітника їдальні (трудовий договір № Т-3), та Л., який займає посаду завідуючого камери схову (трудовий договір № Т-4).



Зазначене порушує вимоги статті 21 Кодексу законів про працю України, якою визначено, що трудовим договором є угода між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а роботодавець зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

У ході вивчення службової документації групою НПМ встановлено значний некомплект персоналу установи, який становить 27,2 % від штатної чисельності.

Низький рівень укомплектованості персоналом зменшує можливості прямого контакту з ув'язненими, збільшує напругу між ув'язненими та персоналом, а також сприяє виникненню суттєвих труднощів у підтриманні безпеки та режимних вимог, що зумовлює необхідність частого залучення працівників до понаднормової роботи.

Зазначений некомплект призводить до того, що деякі працівники установи несуть службу за графіком «доба через дві доби», тобто перебувають на службі протягом 24 годин поспіль.

Такий режим роботи спричиняє розвиток синдрому постійної втоми, емоційного виснаження, зниження професійної витривалості персоналу та, як наслідок, може негативно вплинути на поведінку із утримуваними особами.

Європейський комітет у доповіді за наслідками візиту до України у період з 16 по 27 жовтня 2023 року [СРТ/Inf (2024) 20] рекомендував вжити заходів щодо суттєвого збільшення чисельності персоналу пенітенціарних установ та необхідності припиненні практики чергування персоналу у 24-годинному режимі.

На підставі викладеного, з метою усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина, обумовлених діями або бездіяльністю персоналу установи, а також приймаючи до уваги те, що:

відповідно до статті 15 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», міністерство у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, які підписує міністр;

відповідно до підпункту 2⁷ пункту 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, Міністерство юстиції України забезпечує контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених та узятих під варту осіб,

керуючись статтею 101 Конституції України, статтями 13, 15, 16, 22 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»,



ВИМАГАЮ:

1. Розглянути подання та вжити заходів, спрямованих на усунення порушень, виявлених у державній установі «Івано-Франківська установа виконання покарань (№ 12)», зокрема:

1.1. Проаналізувати виявлені порушення у діяльності установи, розробити та реалізувати відповідний план заходів щодо їх усунення та недопущення у подальшому;

1.2. Вжити заходів щодо припинення практики застосування одиночного утримування для неповнолітніх ув'язнених, які утримуються в установі, із обов'язковим урахуванням вимог міжнародних стандартів;

1.3. Забезпечити проведення навчальних заходів з персоналом установи щодо недопущення випадків неналежного поведіння з неповнолітніми ув'язненими;

1.4. Вжити заходів щодо недопущення практики передачі засудженим функцій контролю за поведінкою інших засуджених, відповідно до рекомендацій Європейського комітету;

1.5. Організувати дотримання правил санітарії та гігієни в камерних приміщеннях установи;

1.6. Вирішити питання щодо забезпечення доступу утримуваних осіб до свіжого повітря та належного рівня природного і штучного освітлення у камерних приміщеннях;

1.7. Забезпечити встановлення та належне функціонування припливно-втяжної вентиляційної системи з механічним спонуканням у приміщенні лазні;

1.8. Організувати забезпечення столу замовлень (крамниці) достатньою кількістю продуктів швидкого приготування та тютюновими виробами;

1.9. Вжити заходів щодо реалізації права засуджених до довічного позбавлення волі на користування мережею Інтернет;

1.10. Забезпечити укладання трудових договорів із засудженими відповідно до статті 21 Кодексу законів про працю України та пункту 3.1 Інструкції про працю;

1.11. Розглянути питання щодо загального некомплекту персоналу в установі, визначити причини і умови його наявності та вжити заходів щодо комплектування вакантних посад;

1.12. Вжити заходів щодо припинення практики залучення працівників до несення служби за графіком «доба через дві доби».

2. Внести зміни до Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 № 2823/5, Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджених наказом Міністерства юстиції України від 14.06.2019 № 1769/5, та Порядку використання технічних засобів нагляду і контролю у виправних та виховних колоніях Державної кримінально-виконавчої служби України, затвердженого наказом Міністерства



юстиції України від 26.06.2018 № 2025/5, і виключити норми, які передбачають використання камер відеоспостереження у житлових та камерних приміщеннях.

3. Внести зміни до відповідних нормативно-правових актів з метою виключення з поіменних карток, що розміщуються на зовнішніх дверях камерних приміщень, де тримаються засуджені до довічного позбавлення волі, інформації про статті Кримінального кодексу України, за якими особу засуджено, а також відомостей про її схильність до протиправних дій.

4. У спосіб, передбачений чинним законодавством, вжити заходів щодо притягнення винних службових осіб до відповідальності.

5. Про результати розгляду подання та вжиті заходи у місячний строк повідомити мене.

Звертаю увагу, що відмова органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, їх посадових і службових осіб від співпраці, а також умисне приховування або надання неправдивих даних, будь-яке незаконне втручання в діяльності Уповноваженого з метою протидії передбачають відповідальність згідно з чинним законодавством.

Додаток: звіт за результатами відвідування державної установи «Івано-Франківська установа виконання покарань (№ 12)» на 15 арк. в 1 прим.

**Уповноважений Верховної Ради
України з прав людини**

Дмитро ЛУБІНЕЦЬ

Потапович Павло (050)-967-95-51



УВ
Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з
прав людини
№18393.2/39.1/25502-25/25/39.1 від 19.11.2025
КЕП: Лубінець Д. В. 19.11.2025 15:11
368DC35ECECB2DC104000000E88D010070F70400